

Krivci i pravci ili Priče iz Kalinovca

STANISLAV SOBOTA

Kroz priče koje slijede želim sačuvati sjećanje na Kalinovac, onakav kakvim sam ga osobno doživio ili o kakvom su mi pričali. Čitajući ih, promatrat ćete svijet mojim očima i zamišljati što sam vidio i o čemu sam razmišljao. Ako vam se priče dopadnu, bit ću jako sretan; a ako ne, vjerojatno ćete dobiti poticaj da i sami nešto napišete pa ćete time razveseliti i sebe, i mene, i još mnoge druge. Možda ćete biti nezadovoljni time što u pričama nema onog što biste vi željeli saznati, o čemu biste voljeli čitati. Ne brinite, to vas opet samo potičem da i vi pišete. Bude li više pisaca bit će više priča i svjetla iznad tame zaborava i svi ćemo zajedno bolje vidjeti kako je to nekoć bilo. Ne gubite vrijeme, započnite s prvom pričom.

1. Tri jaja u vrećici

Imao sam već šest godina i znao sam posve sam doći od kuće do trgovine u centru sela, *poprek* (prečicom) preko Lenišća. Ustvari, preko Listovoga dvora i vrta, onda po stazi malo desno do poljskog puta, pa lijevo po putu ravno prema selu, pa malo prije... No dobro, ne morate pamtit, toga danas i tako više nema. Nekad, sve do kasnih 60-ih prošlog stoljeća svi smo išli *poprek*. Biralimo najkraće putanje, ali naravno, ne preko usjeva nego po ugaženim stazama koje su tu bile od pamtivijeka, a možda i prije. Kasnije, kad su bicikli ušli u modu i postali sveprisutni, poljske staze su počele zarastati (prekrivao ih je korov). Dakle, sad je svima jasno da ja u to vrijeme nisam imao bicikl (niti sam ga znao voziti) pa sam pješao. U ruci mala platnena vrećica, u vrećici tri jaja, u glavicu narudžba za kupnju u trgovini: *Pol kile soli i za ostalo bomboni*. A novac? Pa nije u kući bilo novca, zato sam i nosio ta tri jaja. Jaja ili novac, to je bilo isto. Dobro, nisam ja

baš znao koliko je što koštalo. Mama je znala. Moja mama je sve znala. *Papa* (tata) i više. Samo, on nije znao šivati. Šivao je samo malo kad bi popravljao mašinu za šivanje. Singericu. I ja sam je znao vrtjeti kad bih ostao sam u sobi. Mama je pak znala šivati *za prav*. Sve je znala sašiti, a najdraže su joj bile platnene vrećice. Ova koju sam ja nosio imala je i vrpču uvučenu u porubljeni kraj. Kad se nešto stavilo u nju vrpca bi se zategla i iz nje ništa nije moglo ispasti. Zato su tri jaja u vrećici bila posve sigurna, nisu mogla pobjeći i otkotrljati se. Da, to je bilo dobro, samo vrećica mi se baš i nije sviđala. Bila je malo „ženskasta“. Ja bih radije da je to bila kožnata torba, onakva kakve su nosili stariji dečki koji su išli u školu.

Bio je lijep ljetni dan, ševe su se uzdizale visoko, visoko, pjevale dugo, dugo i onda se strmoglavito spuštale u travu. Činilo se da će se razbiti. Ali nisu nikad, uvijek su stigle usporiti tik iznad zemlje. Gledao sam malo ševe, malo stazicu, malo nevoljenu vrećicu koja se ljuljala na špagici u ritmu mojih koraka. A onda sam opazio sudbonosni cvjetić. Znadete li kakav cvjetić ima krumpir? Ljubak, nalik na dudicu, lijepih boja. Sredina je žuta, a latice široke, spojene, bijelo-plave. Bio je otkinut i ležao na stazici ispred mene. Sagnuo sam se kako bih ga podigao i pogle... Tuc! Kao da sam nešto čuo! Tiho. Blizu. Iz one vrećice. Sad sam pogledao u nju. A na njoj mrlja. Širila se. Tamna. Uspravio sam se i vrećica se podigla sa zemlje. Zlo se sad moglo vidjeti još bolje. Jaja! Razbila su se upravo kad sam se sagnuo i dohvatio cvijet. Kvrncula su o zemlju. Tvrdu. Utabanu. Nema više bombona, a možda ni soli. Nikome ne trebaju razbijena jaja u vrećici s vrpcom. Nema više razmjene dobara. Tijelo se ukočilo, a suze krenule. Jecaji tihi, ovlažene oči ne znaju što bi, ne usude se pogledati onu nesret-

nu mrlju. Spasa nigdje. Nadomak sam dućana, a bez novca. Bezizlazna situacija. Vrijeme je stalo. Teta Marija je u blizini okapala svoj vrt. Ona je bila udana za učitelja Levara i nije trebala raditi na zemlji. Od učiteljske plaće mogla je živjeti cijela obitelj. Ali ona je voljela vrt pa je često radila u njemu. Ja sam je u to vrijeme poznavao, premda sam je rijetko viđao jer je živjela podalje od nas u stanu zgrade škole u centru sela. Ne znam više je li je tada privukao moj plač ili je baš krenula kući, ali našla se pored mene: *Stanko, kaj je bilo?*, brižno me upitala. Već mi je bilo lakše. Šmrcajući počeo sam objašnjavati o cvjetiću, o vrećici i o-o-o (opet jecaj i preostali djelić plača, pa dugi duboki uzdah) – jajima. Teti je sve bilo jasno. Vjerojatno i smiješno. Pozvala me da pođem s njom. Mislim da sam tada prvi put bio u njenom stanu. Predivno je mirisao. Bio je uredan i neobičan, meni jako lijep. Teta je oprala vrećicu, posušila je, stavila nova tri jaja u nju i ispratila me do dućana. Sad sam opet imao novac i mogao sve kupiti. A teta Marija je jako dobra i baš mi se svidio njihov stan. Valjda neće nikome ništa reći. Ma neću više misliti o tome. I neću više zagledati krumpirove cvjetice po stazi. Gledat ću ševe. Blago njima, one nemaju nikakvih problema.

2. Štaka

U drugom razredu naš učitelj je bio Mato Hrvatić. On je za mene bio i ostao pojam „pravog“ učitelja. Bio je smiren, široko obrazovan i metodičan. Volio je djecu. I mi smo njega voljeli. Toga dana malo je kasnio na nastavu. Učenicima se razvikali, redar jedva uspijeva održavati red. Odjednom muk. Nisam gledao prema ulaznim vratima, ali sam po reakciji vršnjaka shvatio da ih je naš učitelj upravo otvorio. To je bio posljednji trenutak za prekid svih nepodopština. Sad sam i ja ustao i usmjerio pogled prema njemu (svi smo ustajali kad je učitelj ulazio u učionicu). U tom djeliću sekunde moj prijatelj Ivo je ispalio: *Štaka!*, a osmijeh mu se razlio preko lica. Ja sam u poluokretu vidio taj njegov osmijeh oduševljenja, a kad su mi se oči zaustavile na učitelju shvatio sam o čemu govori. Učitelj je došao u razred noseći u ruci štap. Sličan štap, samo malo prostiji, nosili su stari ljudi kako bi si osigurali stabilnost u hodu. Zvali smo ga štaka. Nosili su ga i bogatiji ljudi (taj bi bio elegantniji) kao znak prestiža. I taj

smo zvali štaka. Dakle, učitelj nije donio Imenik već štaku, samo još ne znamo zašto. Možda je ozlijedio nogu. Ivo je opet bio najbrži: *Iđemo u šetnju!* I stvarno, bio je u pravu. Učitelj nam je sada i sam potvrdio isto, rekao je da se spremimo, uzmemo torbe i tiho krenemo za njim. U prirodu. U šetnju. Tako smo to zvali. I obožavali. Ivo je dobro memorirao da je i prošli put, kad smo išli u prirodu, učitelj bio došao u školu sa štapom. Znači, štap jednako šetnja! Divno. Ovog puta išli smo jako daleko. Krenuli smo na prvi brijeg *Đurđevačkih pijesaka* zvan *Fulerkiš*. Sunčan, jesenji, topao dan. Učitelj nas okuplja oko sebe kao pastir ovčice. U ruci drži povećalo. Navirujemo se i čudimo kako je cvijet postao velik kao dlan. A onda trčimo. Učitelj polako za nama. Sa štapom. Poziva nas natrag. Pokazuje nam zečju logu: *Tu spava zec, to je njegova kućica*. Gledamo malu udubinu u pijesku i ne vjerujemo. Tako je skromna. Tek mu se trbuh može smjestiti u njoj. Uz brijeg smijemo trčati. Ali teško. Niz brijeg nije dozvoljeno. *Opasno je*, tumači učitelj. Penjemo se, dahćemo, natječemo tko će prvi osvojiti vrh. Eto nas na bilu. Novi vidik. Blaga udolina, grmlje *zajika* (zečjak, grmolika biljka), nove dine prekrivene oštrom travom. Opažamo dim. Tu nekog ima. Hodamo oprezno. Vidimo zemunice, izdaju ih otvori za ulaz, crne se. Na *zajiku* nekakvi šareni odjevni predmeti. Valjda se suše. Tu su dvije romske obitelji. Mi smo ih zvali Cigani. Žive u zemunicama, kućicama ukopanima u pijesak. Malo su bolje od zečje loge. Tu će i prezimiti. Prepoznajemo i jednog bivšeg školskog kolegu, Stjepana Oršoša. Išao je s nama u prvi razred. U drugi nije krenuo. Zaustavljamo se i uzajamno promatramo. Svima je malo neugodno. Učitelj govori Bolti Dautancu da izvadi knjigu i da pročita *Pačju školu*. Bolti to nije teško, ima smisla za nastup pred publikom, brzo i glasno čita. Bez pogreške. Ustvari, zna napamet, samo se pravi da čita. Romi se smiju. Zabavno im je. Pozdravljamo se i krećemo natrag. Učitelj je već pomalo umoran. Koristi štap, upire se na njega, hoda iza nas. Zastajemo da ga sačekamo. Poslije zime, još će jednom ući u razred sa štapom i razveseliti nas novom šetnjom. Na žalost posljednjom. Napustio nas je prerano. U svoju posljednju i najdužu šetnju nije ponio štap.

3. Lengeri

Do masovne pojave radioaparata (nakon 1960. godine) glazbu smo slušali uživo. Rijetko. Mi, djeca, uglavnom na svadbama, a odrasli i na zabavama. Onda su se pojavili gramofoni i gramofonske ploče. Sad smo glazbu mogli slušati kad smo htjeli (ako smo kupili ili posudili gramofon). Samo, ne baš kakvu smo htjeli, nego onu koju je *Jugoton* ili neka druga glazbena kuća proizvodila. Na vinil pločama, na 45 okretaja. Takozvanim singlicama. U lipnju 1964. godine s radom je započela radiostanica *Đurđevac* (tada emitirana na srednjem valu 228,5 metara). Najednom glazbe u izobilju. Bila je s ploča. No pojavili su se i prvi magnetofoni. Kupljen je jedan i za potrebe radiostanice pa su urednici programa mogli birati; s gramofona ili s magnetofona.

U Kalinovcu, jedan od prvih magnetofona kupio je susjed Luka. Čini mi se 1965. godine. Sad je osim slušanja već puno puta preslušanih pjesama s ploča mogao snimati glazbu s radija i ponovno je reproducirati. To se radilo preko kabla. Time se nije bitno gubilo na kvaliteti zvuka. Putem mikrofona moglo se i snimati, ali obično je sve završavalo isprobavanjem, brojenjem. *Jedan, dva, tri*, pa premotaj traku i čudi se kako se čuješ i kako imaš nekako nepoznat, strani glas, puno ružniji nego si očekivao. Snimanje vrabaca koji su živkali oko kuće uspijevalo je izvrsno. Mikrofon je bio takav, osjetljiv. Možda se pitate kakve veze to ima s *Lengerima*, jednim od najdulgovječnijih i najuspješnijih glazbenih sastava narodne glazbe iz Podravine. Ispričat ću vam, a vi procijenite. Cico je bio jedan od osnivača Radio *Đurđevca* i tehnički je vodio njegov rad. Luka i Cico su bili kolege s posla. Oba su radili na *Elektri*. Onda je jednog dana Luka došao na ideju da se na magnetofon snimi neki lokalni sastav, da se malo osvježi program radiostanice *Đurđevac*. Ne smije se zaboraviti da je to još uvijek bilo vrijeme entuzijazma. Nije se radilo za novac već za zadovoljstvo. Luka je bio poduzetan, ništa mu nije bilo teško. Tog dana došao je kod nas i pitao me bih li išao s njim na jedno mjesto, nešto snimiti. Trebao je pomoćnika za transport magnetofona. Objasnio mi je kako ga držati (to je bila teška, skupocjena i lomljiva naprava) dok budem sjedio iza njega, na motociklu *Tomosu*, trobrzincu. Njegov sin *Dragec* još je bio premalen. Ja sam bio ta-

man – dovoljno lagan da se obojica *vozimo*, i dovoljno snažan da uređaj držim cijelim putem. Nisam baš znao kamo idemo. I tko su *Lengeri*. I krenuli smo, po pjeskovitim putovima. Na *Dragance*. Savladavali neravnine na putu (ne zaboravite, nije bilo asfalta), pretjecali zaprežna kola, izbjegavali duboki pijesak i eto nas, za pola sata već smo tu. Kuća je bila skromna, dvorište golo, pjeskovito. Na dvorištu je bio malen zbunjeni dječak, vjerojatno impresioniran dolaskom motocikla i nekog čudnog kofera. Onda je izašao i Blaž, pa smo se pozdravili. Bio je krupan čovjek, djelovao je usporeno. Ostali su sjedili u kuhinji. Luka ih je sve poznao, vjerojatno im je postavljao i *struju*. Onaj dječak se zvao Veljko (ustvari Velimir Lenger, Blažev sin). Luka nas je namjestio jednog pored drugog i fotografirao. Imao je fotoaparata i volio je fotografirati, a sam nije želio biti fotografiran. Volio je snimati glazbu i slušati je premda sam nikad nije pjevao niti svirao. Onda smo ušli u kuću. Nisku, malu, skromnu. S malim prozorima. Luka se progurao do stola i na njega postavio *tehniku*. Prostoriju je obasjavala jedna sijalica. Možda 40 W. Luka je našao utičnicu i uštekao žicu magnetofona u nju. Glazbenici su pripremali instrumente. Uštimavali. Blažev *bajs* je skoro dodirivao strop. Nije se puno pričalo. Mislim da su bili impresionirani opremom koju su vjerojatno i prvi put vidjeli. Magnetofon sa skinutim poklopcem. Spreman za rad. Vide se lijepe bijele tipke i zeleno magično oko koje reagira na zvuk. Dva koluta koja se ravnomjerno okreću. Mikrofon na malenom stalku. Kako će ispasti? Krenulo je dobro. Rutinski. Složno, kako i treba. Blaža se slušalo. Pratilo očima. Malena prostorija ispunjena ljudima začudo nije bila loš ambijent. Bili su naviknuti na nju. Vježbali su oni tu puno puta, sve im je bilo poznato. A na magnetofon su i zaboravili. Baš su lijepo svirali kad su nastali problemi. *Žarulja* je počela žmirkati. Magnetofon je počeo zavljučiti traku. Magično oko je pobljedio. Snimka neće biti dobra. I stvarno, preslušavanjem se primjećivala loša kvaliteta. Mreža je slaba, netko uključuje jači potrošač i napon pada. A magnetofon zavljuča, što bi drugo. Kad se preslušava ritam se ubrzava a jačina zvuka stišava. Nejednako je. Treperavo. Neprihvatljivo. Netko je koristio električni aparat za varenje. Tu u selu. Glazbenici su znali tko. Tamo se svi poznaju. Luka je skočio na motocikl i odjurio.

Bio je ljut. Svi smo bili ljuti. Kad se vratio, krenuli su ponovno. Nije to njima problem. Oni mogu svirati cijelu noć. Izdržljivi su. Samo ne vole ponavljati ako ne moraju. Htjeli bi puno toga snimiti, a ne ponavljati. Nisu oni gramofonska ploča. I išlo je dobro. Pa je opet žarulja zatreptala. Ona je bila indikator napona. Slabo svjetlo, znači da opet onaj vari. Valjda je jedan htio nešto završiti. Ali nije bilo mjesta za rad obojice. Ne tada, kad se struja teško probijala po paukovoj mreži razapetoj na grbavim banderama uz kuće na Dragancima. Ovaj put prednost je imala kultura, opće dobro. Luka je opet odjurio. Bio je još ljuci. Kad se vratio, bio je smiren. Valjda su se dogovorili. Tko je imao bolje argumente, taj je pobijedio. I tako više nije bilo smetnji. Ili se nisu primjećivale. Sve je dobro prošlo. Kasno *pod noć* vratili smo se kući. Već sutradan Cico je mogao staviti traku na svoj magnetofon i objaviti snimke svim slušateljima Radio Đurđevca. Na srednjem valu. I tako su *Lengeri* zakoračili u svijet i popularnost. Prvi korak je napravljen. Sljedeći će doći na krilima slušanosti. Prvu ploču snimili su 14. lipnja 1967. godine. Slijedila je druga, treća i sljedeće. U naredne četiri godine dotjerali su do osam. Svaka je bila uspješna i dostigla zlatnu nakladu.

4. Zločesti puran

Mislim da je bila jesen 1957. godine. Vozili smo se na Batinske. Majka, otac i ja. Na zaprežnim kolima. Oca sam tada prvi put vidio da *vozi kola* (upravlja zapregom). Inače je to radio *japok* (djed). Kobilica je djeda poznavala i javljala mu se kad je u jutro dolazio u staju. Imala je odličan sluh. Čula je preko cijelog dvorišta kroz zatvorena vrata staje kad on otvara *gančena vrata* (tako smo zvali ulazna vrata hodnika). Sad joj je bilo čudno da se negdje ide bez djeda. Ali slušala je i oca. Konji moraju slušati. Do očevog brata Andrije (mi smo ga zvali stric Jandro), od naše kuće u Kalinovcu cestom uz kanal Čivićevac udaljenost je pet kilometara. Taman da se konj lijepo prošeće. Od *Gornanskoga mosta* kolski put se pružao s desne strane kanala. Pješaka i biciklistička staza bila je s druge strane. Onda smo preko *Erdelčevoga mosta* prešlo na lijevu, sjevernu stranu i dalje vozili uz kanal prema šumi. Te se šume nisam bojao jer je kroz nju prolazio put, staza i kanal. Visoko, snažno drveće raslo je s obje strane, ali

bilo je dovoljno razmaknuto da vidimo nebo i sunce. Ponekad bi nam ususret došla druga zaprežna kola ili bi uz naš prošao biciklist. Na jednom mjestu s južne strane šuma je oštro prestajala. Kao nožem odrezana. Pretvarala se u široko polje. To je bio znak. Tu smo morali skrenuti ulijevo, na uski ravni puteljak iznad kojeg se drveće spajalo. Malo je bilo stisnuto. Srećom nakratko. Šuma se ubrzo otvarala u polje okruženo kućama. Put se račvao lijevo i desno. Mi smo skrenuli desno i nakon približno 100 metara zaustavili smo se pred stričevom kućom. Tu sam bio i prije i veselio sam se. Mama je bila puno puta. *Papa* najviše. On je rođen na Batinskama i sve mu je bilo poznato još od djetinjstva. Meni je sve izgledalo drugačije nego kod nas u selu. Zbunjivala me blizina šume. Od nje se ništa udaljeno ne vidi. Ali, šuma je lijepa, stabla su visoka, prohodna je, podsjeća na ogroman park. Stričeva kuća ima veliko ograđeno dvorište puno peradi. Glavne su pure. Još važniji purani. Prave se važni, šire krila i struju njima po zemlji. Čurliću. Gledam ih sa strahom. Mi takve nemamo. Ovi su opasni, divlji. Valjda šumski. Veliki su skoro kao ja. Kobilu je otac ispregao, a stric odveo u staju. Dobila je i malo zobi. Stric je imao dva konja pa ih je zajedno s našom kobilom bilo tri. Znam računati do tri. Družili su se u staji. Mi smo se družili u kući. Samo, meni je bilo dosadno pa sam izašao na dvorište. Želio sam malo istraživati. Purani su mi stvarali probleme, ali vidio sam da su otišli malo dalje i da me ne gledaju. Bila je prilika da otrčim do *verijana* (koša za kukuruz) i tu se sakrijem. Jedan puran me je ipak opazio i potrčao prema meni. Zavrištao sam i potrčao natrag. Stric je istrčao, pa za puranom. Aha, sad je nasilnik postao lovina. Podigao je *peruške* (tako smo zvali krila) i pokušavao pobjeći, samo nije imao kamo. Stric ga je uhvatio za perje repa, a on se od straha... znate već što, *pokakao*. To sam jasno vidio. Tako se purani (i ptice) brane ako ih se hvata za rep. To mi je bilo smiješno, razveselilo me, pa sam prestao plakati. Stric je bio brži i jači od purana! Dalje sam ipak morao biti u kući. Gledao sam onog purana kroz prozor. Opet se pravio važan kao da nije dobio po repu. Bio je to jako, jako tvrdoglav puran. A onda smo, srećom, krenuli kući. Ustvari spremali se. Stric je doveo kobilu i pomogao je upregnuti. I sad je ona stajala spremna za polazak i prednjom nogom grebala po zemlji. Gledao sam kako to

radi. Nije mogla duboko iskopati, cesta je bila *pošodrena* (nasuta šljunkom) i zbog toga tvrda. Onda je kratko vrijeme bila mirna, pa je opet kopala. Tako su konji radili kad bi željeli krenuti. Dosadi im mirno stajati. Stric i strina, majka i otac, svi su stajali na ulici pokraj kola. Pričali su, smijali se i dogovarali kad će se ponovo vidjeti. U tom trenutku kobila je potrčala. Nešto ju je prestrašilo. Svi smo se prestrašili. Ja najviše, pa sam počeo jako plakati. Gledao sam kako kobila odlazi s našim kolima, ali bez nas. Kako ćemo sada kući? Što će s njom biti? Ako padne, može slomiti nogu. Ako ne skrene dobro na zavoj, kola će uletjeti u grabu i raspasti se. Otac je potrčao za kolima. Kobila je skrenula na raskrižju ulijevo. Malo je *sjekla* zavoj, ali je ipak prošla. Prazna kola su odskočila, daska na kojoj se sjedi je ispala i završila u grabi. Desnoj. Više se nisu vidjeli ni kobila ni kola, čulo se samo tandrkanje kotača i sve tiši ritam galopa. Otac, na moje čuđenje, nije skrenuo na zavoj. Preskočio je grabu uz onu dasku, i otrčao ukoso kroz šumu. Nikad nisam vidio *papu* da tako trči. Ja sam mislio da on ni ne može trčati. A mogao je, sad se vidjelo. Nestao je među stablima. Još sam jače zaplakao. Sad više nema ni oca. Mama me je držala za ruku. Bila je zabrinuta. Stric me tješio. Govorio je da će sve biti dobro. Svi smo gledali gdje su nestali i kobila i kola i otac. Onaj glupi puran je stajao uz ogradu i gledao nas. Samo nek' mi dođe, uhvatit ću ga za rep. Ilija ili stric. Možda je baš on krivac za ovu strku. Divljak. Otac se ipak vratio. Vodio je kobilu, držeći je rukom za remen o glavka. Smirila se i slušala ga. Konji su mirni kad ih se vodi sa strane. I kola su izdržala. Sve je završilo dobro, baš kako je stric bio rekao. Donio je i našu dasku. Postavili smo je na kola, posjedali na nju i krenuli kući. Nismo puno pričali. Više smo razmišljali. Ja sam još malo šmrcao. Mama me stiskala uz sebe. Bio sam ponosan na strica koji je jači od divljeg purana i oca koji je brži od konja. Dobro, kobile, ali ona može trčati jednako brzo kao i konj.

5. Utrka jednoprega

Mi djeca voljela smo se voziti na kolima. Negdje se išlo i bilo je zanimljivo. Vinograd je možda bio najdraže odredište. I odraslima i djeci. Moj prijatelj Ivica imao je starijeg brata Ignaca. Svi su ga zvali Nacina. Ivica mu je pak

govorio Bači. Valjda zato što je bio puno stariji od njega. Kod njih se tako govorilo. Tati i mami je govorio Vi. Bačiju ti. Bači je također volio ići u vinograd. Pogotovo ako je bilo vina. Volio je povesti i nas, poletarce. Mi nismo pili, nije nam *pasalo*. To znači da nismo voljeli vino. Bačiju je *pasalo*. Tog puta vraćali smo se prilično kasno. Bači je sjedio naprijed na dasci. On je *vozio* (upravljao zapregom). Mi smo bili otraga na slami. Konj je mirno vukao. Baš smo išli nizbrdo pa mu je bilo lako. Put je bio pjeskovit. Prolazeći kroz usjek između dva brijega gledali smo otraga, u prašinu koju su podizali kotači jer se i tako nije daleko vidjelo. Onda smo prošli pored *Zverišća* (tako smo zvali izvor koji se nalazi s desne strane na završetku *Plaćibrega*). Sada se vidjelo na daleko. Bilo je još zaprega na putu. *Goričari* (tako smo zvali one koji su bili u vinogradu) su se vraćali u selo. Bači je brže potjerao konja i prestigao jednu zapregu. Sada se jače prašilo. Više onom iza nas. Mi smo se smijali, zabavljalo nas je poskakivanje kola. Prestigli smo još jedna. I njima smo zaprašili. Baš zabavno. Treća zaprega se nije dala preteći. Njihov vozač je potjerao svog konja. A naš je bio u pretjecanju. Konji se vole natjecati, vole biti ispred ostalih. Stvarno su dobro jurili. Ivica i ja smo se držali za *lojtre* (tako smo zvali bočne stranice kola) i navijali. Jer ovo je sada bila utrka. Za čast. Tko pobijedi, hvalit će se. Prašila su naša kola, ali i ona naših takmaca. Mrtva trka. Tvrda cesta. Snažni konji. Paralelno, jedni uz druge. I bili bismo pobjednici, da nam se nije dogodilo nešto neočekivano. Stražnji dio naših kola počeo se čudno trzati i poskakivati. Bacalo nas je nemilosrdno. Više nije bilo smiješno. Još nekoliko snažnih odbačaja, malo sporijih, i onda smirenje. Konj je stao, osjetio je da nešto ne valja. Zadnja lijeva strana kola legla je na zemlju. Kad je vjetar odnio prašnjavu zavjesu, mogli smo iza nas vidjeti rasute komade drveta. Polumjesečaste i ravne. Kao slova C i I. Sve je to pripadalo našem kotaču. Raspao se potpuno. Bacalo nas je kad smo se nekoliko desetaka metara vozili samo na *frcima* (paocima), a onda su se i oni polomili. Dobro smo prošli. Svi ljudi na broju, konj dobro. Samo je malo tužan jer je izgubio utrku. Jadan, misli da je on kriv. Bači se prihvaća posla. Rezervnog kotača nema jer ga nijedna kola nemaju. Zato je odsjekao granu s obližnjeg drveta, uvukao ispod osovine i lancem vezao za *lojtru*. Sad su kola ponovno stajala vodoravno.

Na tri kotača i jednoj grani. Kući smo došli kasno. Jako kasno. Bači je još bio navratio i u gostionu *Kod vesele Dorice*, valjda da malo dođe k sebi. I da pričekat mrak, pa da se onda lakše došuljamo do kuće. Da smo i htjeli, nismo se više mogli utrkivati. A bili smo i umorni. Bilo je previše uzbuđenja za taj dan.

6. Poslije Domovinskog rata

Priča započinje 6. studenog 1988. godine kada su moji (naši) roditelji slavili 50-u godišnjicu braka. Proslava je održana u Kalinovcu u rodnoj kući, a osim roditelja prisustvovali smo mi djeca i naša djeca, tj. unučad slavjenika. Osim lijepog druženja i uživanja u dobrom jelu, događaj smo ovjekovječili nizom fotografija u boji. Na jednoj slici smo svi zajedno, na drugoj samo roditelji, na trećoj samo djeca i još niz kombinacija. Neka se nađu. Mama se pobrinula da se slike uokvire i rasporedila ih po zidovima hodnika, soba i kuhinje. Onda je došao rat. Postupno i podmuklo. Nezaustavljivo. Brinuli smo svi, radili što smo morali, snalazili se kako smo znali. Telefoni su radili, čuli smo se s roditeljima, no posjeti su se prorijedili. Kad je rat konačno završio, vratio nam se optimizam, a tjeskobu je zamijenila euforija. Uniforma je pospremljena. Gotovo je, nema više pozadinskog šuma, vidik se otvorio, budućnost je ponovno zasvjetlucala. Opet smo posjetili roditelje, smijali se i komentirali posljednje događaje. U prednjoj sobi, malo iznad prekidača za svjetlo, stajala je slika unučadi. Kad sam ušao u nju za mnom je došla i mama. Neočekivano, posegla je rukom za tom slikom, skinula je i pokazala mistražnju stranu. Nešto je bilo napisano olovkom, nešto čudno, neočekivano, ali i nekako usput, kao kad u nedostatku papira netko matematičku radnju zbrajanja napravi na stupu ili zidu garaže i ona ostane tako svjedočiti godinama o toj operaciji koja više nikome ništa ne znači, osim što slučajnog promatrača navlači da provjeri je li zbroj točan. No mama me upitno gledala i zapitala mogu li razumjeti što je prikazano. Danas mi je žao što što se tada nisam udubio u problem već sam odvratio protupitanjem o čemu se radi. Objasnila mi je. Draž mogućeg istraživanja je time bila zauvijek izgubljena. No možda je tako i bolje jer mislim da sam nikad ne bih pronašao odgovor, ponajviše zato što nisam ni znao da je postavljena zagonetka koju treba ri-

ješiti. Tijekom rata situacija je bila neizvjesna. Sjećate se, svi smo tada bili zabrinuti i radili smo nešto što bi nam smanjilo tjeskobu. Slike na televiziji o progonu Hrvata s vjekovnih ognjišta bile su nesumnjivo bolne i potresne i nisu ostavljale nikakvu nadu u dobre namjere osvajača. Roditelji su bili stari i nemoćni i poduzeli su nešto što im se tada činilo ispravnim. Pripremili su se za najgore. Skica na poleđini fotografije trebala je nekome od nas, njihove djece, dati dovoljno informacija o mjestu gdje je novac spremjen. Srećom nije trebalo. Na skici su prikazana vrata garaže (očeve radiionice). Uspravni pravokutnici prikazuju ostakljeni dio vrata, a mali polegnuti pravokutnik zasun. Dakle, ne radi se o tlocrtu već o nacrtu. U desnom donjem uglu je kružnim znakom nalik na slovo "O" označeno mjesto gdje je novac bio zakopan. Nalazio se u metalnoj kutiji u pijesku ispod radnog stola. U gornjem dijelu kartona nalazi se rečenica: *MIRLOPOVE VJEŠA, A RATIH ČASTI*. Skicu je napravila majka, a rečenicu dodao otac. Ne bih se usudio ništa komentirati. Meni je sve jasno. Možda crtež nije najstručnije napravljen, možda redoslijed riječi rečenice nije optimalan, no jasno je. To je bilo nacrtano i napisano ujesen 1991. godine. Danas, krajem ožujka 2017. godine dodat ću: *Pretvorba lopove časti, a povijest skida s vlasti! Što vi mislite?*